

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

УДК 343.2/7

Є. Л. СТРЕЛЬЦОВ

*доктор юридичних наук, доктор теології,
професор, член-кореспондент Національної
академії Правових наук України, заслужений
діяч науки і техніки України, Вчений секретар
Південного регіонального центру Національної
академії Правових наук України*

Постановка проблеми. Право, виступаючи у якості регулятора суспільних відносин, сприяє їх упорядкуванню, створюючи тим самим певний правопорядок у державі. Саме для цього і здійснюється так зване втручання держави в життя суспільства за допомогою права. Характер та зміст правового регулювання визначається сутністю суспільних відносин, їх природою, класифікацією, особливостями та ін. Сукупність таких відносин, які регулюються правом, іменується предметом правового регулювання. В зв'язку з тим, що право і суспільні відносини, які регулюються, мають взаємопов'язаний, взаємозалежний та взаємовпливовий зв'язок, встановлення предмету дає змогу більш глибоко уявити поняття та сутність самого права, сутність правовідносин, які регулюються правом та інш.

В статті аналізуються складні проблеми визначення предмету правового регулювання у різних галузях права, в тому числі і кримінального.

Ключові слова: *суспільні відносини, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, правовідносини.*

TOWARDS THE ISSUE ON THE SUBJECT OF CRIMINAL LAW

Streltsov E. L.

Received: 16 Apr 2016.

Розуміння цього також дає змогу визначити низку важливих положень стосовно змісту правового регулювання. Так, предмет правового регулювання, по-перше, закріплює, формалізує внутрішню сутність права та, по-друге, показує напрямок, характер, «глибину» та межу державного впливу на суспільні відносини через право. При цьому потрібно враховувати, що не будь-які суспільні відносини можуть виступати предметом правового регулювання. Необхідно, щоб ці відносини відрізнялися, по-перше, стійкістю і повторюваністю; по-друге, зацікавленістю суспільства і держави в

тому, щоб ці відносини існували саме в правовій формі і підлягали правовому регулюванню (охороні) з боку держави; по-третє, здатністю, «спроможністю» до зовнішнього контролю. При цьому потрібно враховувати, що правове регулювання не повинно «створюватися» штучно, воно повинно об'єктивно виникати у разі необхідності, і саме це повинно бути в основі будь-якого процесу правотворчості.

В загальному плані предмет правого регулювання тісно пов'язаний з методом правового регулювання – способом впливу на суспільні відносини, але встановлення домінування у цих «стосунках» є дискусійним. Предмет розглядається як матеріальний критерій, а метод – як юридичний критерій правового регулювання. Слід зазначити, що в останні часи звернення до досліджень предмету і методу правового регулювання набуває все більшої уваги. Тому мета цієї статті – подальше дослідження предмету правового регулювання.

Викладення основного матеріалу. В зв'язку з тим, що існує великий обсяг різних суспільних відносин, які регулюються різними правовими способами, в будь-якій державі, як відомо, створюється правова система або структура права, яка закріплює існуючу в державі систему регулювання правом суспільних відносин. Для системи права повинна бути властива: єдність (взаємоузгодженість, несуперечливість), диференціація (поділ на галузі, інститути, норми), об'єктивність.

Основною складовою в системі права традиційно вважається галузь права, яка представляє собою сукупність однорідних правових норм, відокремлених усередині такої системи і регулюючих певний рід суспільних відносин¹. При цьому потрібно

підкреслити, що розмежування норм по галузях відбувається, згідно загальної наукової думки, за такими ознаками, як предмет і метод правового регулювання. Кожній галузі відповідає свій предмет регулювання, тобто кожна галузь відрізняється предметною особливістю, специфікою регульованих суспільних відносин. Тобто і тут, як відомо, предмет права відіграє свою важливу роль.

Таке «спокійне» становище, яке склалося сьогодні з визначенням предмету у галузі кримінального права, до чого в подальшому ми ще звернемося, дає змогу первісно вважати, що, з урахуванням цих достатньо сталих правил, визначення предмета права і на загальному і на галузевих рівнях є достатньо чітким та певною мірою єдиним. На загальному рівні визначається, що правове регулювання – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [11, 165]. Це важливо, бо, як уже вказувалося, саме предмет права багато в чому визначає сутність права, а це вже потребує певної єдності або хоча б узгодженості в його визначенні, бо інакше може скластися враження, що немає навіть суто загального підходу до розуміння сутності права. І мова в такому випадку йде не стільки про наукову дискусію, скільки про те, що коли немає такого визначення, то і можливості права не завжди використовуються продуктивно.

Тому спроба не тільки дослідити визначення предмета права у кожній галузі права та порівняти підходи до такого визначення у різних галузях права, тобто провести так зване внутрігалузеве «компаративістське» дослідження, показує, що

законодавства, хоча треба визнати, що існує дискусія в розмежуванні галузі права і галузю законодавства, між правом і законом взагалі. В цій публікації в основному буде досліджуватися предмет галузі права.

¹Необхідно розрізняти предмет стосовно галузевої правової науки, безпосередньо галузі права та галузі

не все так «спокійно у датському королівстві», і можливо визнати, що з цим є певні складнощі.

Але вважаємо за необхідне зробити декілька попередніх важливих ремарок, які будуть мати відношення до всього матеріалу цієї публікації. Річ в тому, що наукова дискусія при дослідженнях складних проблем повинна існувати природньо, що знаходитиме своє відображення у наукових виданнях. В той же час навчальні курси, які відображаються у підручниках і містять основний систематизований виклад знань у певній галузі, повинні пропонувати, на нашу думку, загально визнані, загально обговорені, загально погоджені визначення. Тому для свого дослідження ми використали підручники, в яких, на нашу думку, саме такі визначення повинні бути. Торкаючись цього більш предметно, необхідно враховувати, що студент-молода людина своє «входження» до юриспруденції «здійснює» багато в чому через підручники і вірогідно не повинна поринати в наукову дискусію, а має отримати «спокійне», «просте», лаконічне визначення предмета такої галузі права для закріплення у своєму менталітеті її сутності та можливості. А в зв'язку з тим, що таке входження традиційно починається з вивчення теорії держави і права, яка несе на себе, як відомо, так зване узагальнююче навантаження, природньо, візьмемо її як первісню для аналізу.

Спроба встановити предмет правового регулювання у цій галузі показує, що згідно одного визначення предметом теорії держави і права слід вважати найбільш загальні закономірності та тенденції виникнення, розвитку і функціонування державних та правових явищ і процесів, а також загальні для всієї юридичної науки поняття [15, 17]. У схожому визначенні предмета вказується, що предмет теорії держави і права впливає з самої назви і складає визначення найістотніших сторін

державно-правового життя, найзагальніших закономірностей державно-правової дійсності [16, 14]. Наступне визначення є достатньо розгорнутим і включає в себе 6 складових предмету держави і права, причому, і це потрібно підкреслити, без посилання на суспільні відносини. В цьому джерелі в загальному плані вказується, що предметом теорії держави і права є держава і право в цілому, загальні та специфічні закономірності їх розвитку, на основі розуміння яких розробляються фундаментальні проблеми, які мають методологічне значення для усієї системи юридичних наук [17, 22]. Ще за одним формулюванням, загальним предметом правового регулювання потрібно вважати ті суспільні відносини, які піддаються правової регламентації [13, 254]. Підсумовуючи викладене, відмітимо, що усі вказані визначення є достатньо обґрунтованими, але різні автори все ж по-своєму бачать предмет теорії держави і права.

Таке становище, з урахуванням природи кримінального права, викликає необхідність звернення уваги і на визначення предмету правого регулювання в інших матеріальних галузях публічного права. Тут також існує певна дискусія. Наприклад, у конституційному праві, враховуючи постійне обговорення цієї проблеми, пропонується, з необхідним узагальненням поглядів вчених-конституціоналістів, вважати предметом конституційного права на загальному рівні політичні та інші найважливіші суспільні відносини в Україні [8, 18]. Тобто тут є посилання на «суспільні відносини».

Предмет адміністративного права, як вказується, становлять суспільні відносини, які виникають з метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави. Підкреслюється, що предмет адміністративного права охоплює широке коло

відносин, зміст яких об'єктивно потребує правового врегулювання за допомогою специфічних методів, механізмів. Остання обставина дозволяє фахівцям вважати адміністративне право як профілюючу галузь, яка разом із кримінальним і цивільним правом утворює юридичну основу, обов'язкову частину очолюваної конституційним правом системи [1, 26].

Предмет господарсько-правового регулювання, згідно думки дослідників, виходячи зі ст. 1 ГК України, визначається господарськими відносинами, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [3, 20]. Як бачимо, в цьому предметі не вказується на суспільні відносини, а мова йде про господарські відносини.

Звертаючись до кримінального права, потрібно нагадати, що це окрема галузь права, яка має сукупність обов'язкових ознак, частина з яких є такими, що характерні для усіх галузей права, і частина – тільки для цієї галузі. Традиційно вважається, що кримінальне право як галузь права – це система, сукупність кримінально-правових норм, визначаючих, які суспільно небезпечні діяння є злочинами, і які кримінально-правові заходи (санкції) можливо застосовувати до осіб, які вчинили ці діяння.

Щодо предмету кримінального права почати потрібно з визначення того, що предмет кримінального права є, як вище вказувалось, практично єдиним у цій галузі, і як вважав акад. М. І. Бажанов, вона (галузь) регулює особливі суспільні відносини [2, 26]. Відносини особливі, але, підкреслимо, дискусії щодо їх змісту немає. Практично усі фахівці вважають, що предметом кримінального права виступають «саме відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням злочину і

застосуванням до особи, яка його вчинила, певних покарань» [18, 4]. Така єдність, як вже вказувалось, з одного боку, заспокоює, але, з іншого боку, цій «спокій» залишає дискусійним низку суттєвих положень. Наприклад, скільки видів правовідносин витікає з такого визначення предмета? Наприклад, тільки охоронні, або охоронні і регулюючі, або охоронні, регулюючі та заохочувальні? Також, на відміну від інших галузей, кримінальне право має «двоєдиний» предмет, який виникає у зв'язку з завданнями, які повинні бути вирішені за допомогою кримінально-правових норм. Така двоєдність включає в себе: предмет кримінально-правової охорони і предмет кримінально-правового регулювання. У будь-якому разі, усі визнають, що охоронні правовідносини є завжди, а відносно інших дискусія триває. Тоді виникає питання: а не з цього обговорення «витікає» і різне бачення спрямованості державного впливу на злочинність? У якому вигляді (формі) здійснюється такий вплив: боротьба, протидія, контроль? Це зовсім не риторичне питання, бо у його основі завжди знаходиться низка положень, які не завжди офіційно озвучуються. Наприклад, «класове» бачення злочинну і злочинності; фінансові можливості держави організувати необхідний вплив на цей суспільно-небезпечний феномен та інш. Викоренення злочинності як чужого явища для нашого життя, як «пігментної плями капіталізму», як вчили раніше, зараз, принаймні, на нашій пам'яті, вже не буде. Але якщо ми визнаємо, що злочинність чи якась її «частка» є складовою сучасного соціального розвитку, то і висновки на державному рівні мають бути відповідними. Вони можуть стосуватися необхідних складових державного впливу: ідеології, фінансових можливостей і затрат, організації такого впливу, включаючи продуману структуру судових і правоохоронних органів, систему підготовки

працівників тощо. На нашу думку, взагалі теоретичне або законодавче закріплення суспільних відносин у якості предмета кримінально-правового регулювання, без наявності реальної можливості реалізації відповідальності за їх порушення, надає цьому певною мірою віртуального характеру і, багато в чому, свідчить про реальну «діздатність» держави. Тому, умовно кажучи, науковий «спокій» тут не потрібен, і тема потребує подальшого обговорення.

В зв'язку з аналізом цієї складної проблеми ми спробували звернутися до досліджень, які проводились раніше та проводяться зараз в зарубіжних країнах. Не дуже деталізуючи це питання, ми подивились на думку двох знаменитих професорів юристів: Олександра Федоровича Кістяковського і Миколи Степановича Таганцева. Третє видання підручника професора Кістяковського, яке ми дивились, датується 1891 роком. В ньому вказується, що «термин «уголовное право» имеет двоякий смысл. Во-первых, он означает совокупность законов, относящихся до преступлений и наказаний (*цитата з вказаного підручника – Є. С.*). Во-вторых, им именуется та наука, которая исследует, определяет и излагает понятия о преступлении и наказании». В цьому підручнику вказується ще одне важливе положення: «Уголовное право, как совокупность законов, есть право по преимуществу общественное. Поэтому и наука уголовного права есть учение о предметах, проникнутых в высшей степени общественным интересом» [4, 1, 9].

Лекції з Загальної частини професора Таганцева, видання друге, датуються 1902 роком. В них конкретно вказується тільки на предмет науки кримінального права і визначається, що її предметом «как науки юридической является изучение юридической природы известной группы человеческих отношений,

именуемых преступными, и началом такого изучения должно быть установление общего юридического понятия о преступном деянии» (*цитуються за вказаним підручником – Є. С.*). Цікавим також є визначення злочинного діяння, під яким професор Таганцев розумів «преступление или нарушение норм или заповедей права, велений авторитетной воли, которыми регулируются наши юридические отношения друг к другу или к целому, т.е. к обществу или государству, определяются в интересах целого границы свободной деятельности каждого» [14, 24, 29]. В цьому визначенні вже є певні нагадування про юридичні відносини один до одного або до цілого – державі чи суспільству.

Враховуючи наведені визначення відомих професорів та сучасну вітчизняну кримінально-правову думку, слід, вірогідно, певною мірою погодитись з точкою зору, що поняття «предмет кримінально-правового регулювання» з'явилося на території колишнього СРСР приблизно в 30-х роках минулого століття. До цього в основному, так би мовити, працювали с двома взаємопов'язаними поняттями «злочини і покарання», і тільки у вказані роки почало досліджуватися поняття «предмет кримінального права» [9, 18].

Згадуючи історію кримінального права, потрібно сказати, що була також спроба вважати, що кримінальне право взагалі не має свого предмету регулювання, оскільки регулюванням суспільних відносин займаються інші галузі права, а кримінальне право лише встановлює відповідальність, санкцію за їх порушення, виступає механізмом їх охорони [6, 12]. Але така точка зору в той час мала і своїх опонентів, які намагались обґрунтувати, що в цій галузі права є багато кримінально-правових заборон, які невідомі іншим галузям права, наприклад, які стосуються багатьох посягань проти особистості [7, 10].

Звернення до сучасного визначення предмету цієї галузі у сусідніх зарубіжних джерелах, де правові системи багато в чому схожі з нашою, показує, що тут теж є певні дискусії.

Наприклад, в одній з цих країн достатньо чітко вказується, що кримінальне право, як і інші галузі права, регулює суспільні відносини. Специфіка предмета кримінального права полягає в тому, вважають фахівці з цієї країни, що до сфери цієї галузі входять ті суспільні відносини, які виникають у зв'язку з вчиненням суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом. Вказується, що кримінальне право починає регулювати ці відносини тільки з моменту застосування кримінально-правових норм, пов'язаних з порушенням встановлених ними заборон. Доречі, на нашу думку, це мабуть одне з найбільш дискусійних питань у кримінальному праві – момент (час) виникнення таких відносин, наприклад, з моменту реєстрації кримінального провадження; з моменту притягнення особи як обвинуваченого; з моменту винесення вироку по кримінальній справі; з моменту вступу у силу такого вироку. Але це все більш процесуальні питання. Фахівці цієї країни вказують, що саме встановлення кримінально-правових заборон покликане регулювати суспільні відносини. Таке регулювання відбувається за допомогою стримування громадян під загрозою кримінальної відповідальності від вчинення ними суспільно небезпечних діянь і здійснюється в процесі загально попереджувального функціонування кримінального права. Але таке регулювання суспільних відносин, на їх думку, здійснюється поза рамками практичного застосування норм кримінального права, тому навряд чи було б доцільно їх вважати кримінально-правовими відносинами. Встановлення заборон на вчинення суспільно небезпечних діянь під загрозою застосування заходів кримінальної

відповідальності забезпечує в цілому правопорядок в суспільстві і певним чином регулює суспільні відносини, які склалися в ньому, але це не означає, що такі суспільні відносини набувають якості кримінально-правових [12, 11].

В той же час, у іншій державі ближнього зарубіжжя визнання предмету є більш різноманітним. Наприклад, в одному підручнику вказується, що таким предметом у самому загальному вигляді є, наприклад, злочин і покарання, і ці поняття є центральними у кримінальному праві. І далі: оскільки кожен злочин вчиняється конкретно людиною, то визначення юридично значимих ознак особи, яка вчинила злочин, – суб'єкта, також входить до предмету кримінального права [19, 26]. В іншому підручнику вказується, що предметом правового регулювання кримінального права є суспільні відносини, що виникають між державою (в особі уповноважених нею органів) і особою, яка вчинила заборонене законом під страхом застосування кримінального покарання діяння, що містить ознаки конкретного складу злочину. При цьому додається, що предметом охорони кримінального права є найбільш важливі суспільні відносини, що складаються в країні, в становленні, зміцненні, вдосконаленні та розвитку яких зацікавлені певні групи і версти населення, що прийшли в останні роки до влади демократичним шляхом. Звернемо увагу, що в цьому визначенні є певна вказівка на класовість, яка притаманна кримінальному праву. Предмет його охорони, продовжується у цьому визначенні, це: права і свободи людини, громадянина, власність, громадський порядок та громадська безпека, довкілля, конституційний лад, мир і безпека людства [19, 26]. Ще в одному підручнику вказується, що кримінальне право взагалі відрізняється унікальними особливостями предмета його регулювання, під яким в самому широкому сенсі слід розуміти впорядкованість

за допомогою дії правових норм певних суспільних відносин в інтересах громадян, суспільства і держав. [20, 17]. Тобто, в деяких визначення є згадування про суспільні відносини, а в деяких – немає. Принаймні, єдності у визначеннях немає, але з'являється, як вище вказувалось, згадування про класовість кримінального права.

Звернення до досвіду країн з групи так званого дальнього зарубіжжя наприклад, романо-германської правової сім'ї, показує наступне. По-перше, в багатьох країнах в кримінальному праві відсутнє поняття злочину, і воно визначається на основі існуючих доктрин. Крім того, в цих країнах принципово відторгають ознаку «суспільна небезпека» злочину, яка у нас є традиційною. В них, як відомо, існує тільки формальне визначення злочину. Тому, наприклад, у Німеччині, триває певна дискусія, і достатньо погоджене загальне визначення сутності створилось в результаті довгого такого обговорення. Згідно нього: «Кримінальне право одностайно розглядається як галузь публічного права, спрямованого на захист суспільства, яка регулює особливі відносини владного характеру між державою і громадянами, визначаючи, які посягання проти соціального порядку є злочинами і загрожують покаранням як правовим наслідком злочину» [5, 12, 16].

З 1973 р. у Франції велася робота з підготовки нового Кримінального кодексу (далі – КК). 22 липня 1992 р. був прийнятий і навесні 1994 р. набув чинності новий КК Франції. Однак значення КК Наполеона цим кодексом не «знищено» зважаючи на його величезний вплив на французьке і закордонне законодавство. Причому, якщо в Кримінальному кодексі Наполеона 1810 року основна увага приділялась покаранню, то в кодексі 1992 року – поняттю та ознакам злочину. В той же час, у кодексі немає навіть визначення

злочину: він традиційно існує тільки в доктринальних визначеннях. У сучасних курсах кримінального права злочинне діяння визначається як «всяка дія або бездіяльність, яку суспільство забороняє під загрозою кримінальної санкції» [10, 317].

Висновки Деталізація дослідження саме предмета регулювання показує, що об'єктивно існуючі особливості окремих видів суспільних відносин, які лежать в основі поділу системи права на галузі, а також соціальне призначення кожної і завдання, які перед ними стоять, визначають особливості їх предмета і методів як самостійних галузей права. Встановлення предмета права в цілому, предмета кожної галузі права дає, на нашу думку, змогу визначити, як вже вказувалось, більш чітко їх сутність. Безумовно, тут виникає питання: а що первісно у цій зв'язці – сутність чи предмет? Тобто сутність права визначає його предмет чи предмет права визначає його сутність? На нашу думку, тут немає «першості», тому що предмет зовнішньо формалізує визначення сутності права. Встановлення цього, в свою чергу, дозволяє конкретизувати мету галузі права та його завдання. В свою чергу, саме мета правової галузі визначає її завдання. Саме це багато в чому, на нашу думку, може в подальшому більш конкретизувати цю проблему.

В той же час, звернення до предмету кримінального права, виявлення сутності цієї галузі права дає змогу звернути увагу і на більш об'ємні питання, які стосуються її подальшого розвитку. Багато в чому вони пов'язані з еволюційним розвитком і включають в себе окремі основні напрямки, які є, мабуть, у чомусь зовнішньо суперечливими, але достатньо загальними для сучасного кримінального права переважної більшості держав світу. Це: гуманізація кримінального права, криміналізація нових видів злочинної діяльності та інтернаціоналізація

кримінального права. Все це, в свою чергу, потребує подальшого розвитку та вдосконалення кримінального права, причому, не тільки як галузі права, у всіх своїх «іпостасях», на внутрідержавному а й на міжнародному рівнях. Тому для того, щоб створити такі заходи ефективними,

потрібно найбільш точно встановлювати сутність, предмет, мету і завдання кримінального права, як, доречі, і кожної галузі права або групи споріднених галузей права. Саме тоді усі заходи наберуть не тільки додаткового наукового рівня, а більшої практичної реальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Адміністративне право* України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко [та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
2. *Бажанов М. І.* Кримінальне право України : підручник / М. І. Бажанов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 350 с.
3. *Господарське право* : підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, А. В. Смітюх [та ін.] ; за ред. О. П. Подцерковного. – Харків : Одіссей, 2010. – 640 с.
4. *Елементарний підручник* загального кримінального права з детальним викладом засад російського кримінального законодавства. Загальна частина / О. Ф. Кістяківського. – 3-тє вид. передрук. без змін з другого. Репринтне видання. – К. : Видавець Паливода А. В., 2009. – 906 с.
5. *Жалинский А. Э.* Современное немецкое уголовное право / А. Э. Жалинский. – М. : ТК Велби ; Проспект, 2006. – 506 с.
6. *Курс советского* уголовного права : в 6 т. / [под ред. А. А. Пионтковского, П. С. Ромашника, В. М. Чхиквадзе]. – М. : Наука, 1970. – Т. 1. – 446 с.
7. *Наумов А. В.* Российское уголовное право. Курс лекций : в двух томах : Т. 1 : Общая часть / А. В. Наумов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрид. лит., 2004. – 496 с.
8. *Погорілко В. Ф.* Конституційне право України. Академічний курс : підручник : Т. 1 / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Юридична думка, 2006. – 544 с.
9. *Прохоров В. С.* Механизм уголовно-правового регулирования: норма, правоотношение, ответственность / В. С. Прохоров, Н. М. Кропачев, А. Н. Тарбагаев ; науч. ред. Н. А. Беляев. – Красноярск : Изд-во Красноярского ун-та, 1989. – С. 208.
10. *Pradel J.* Droit penal. Т. 1. Editons Cujas. – Paris, 1997. – 440 p.
11. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії держави та права : навч. посібник / П. М. Рабінович. – Видання 9-е, зі змінами. – Львів : Край, 2007. – 192 с.
12. *Саркисова Э. А.* Уголовное право. Общая часть : учеб. пособие / Э. А. Саркисова. – Минск, 2005. – С. 495.
13. *Скакун О. Ф.* Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скакун. – 4-е видання доповн. і переробл. – К. : Алерта, 2013. – 524 с.
14. *Таганцев Н. С.* Русское уголовное право. Лекции. Часть общая : в 2 т. : Т. 1 / Н. С. Таганцев. – М. : Наука, 1994. – 380 с.

15. *Теорія держави і права* : підруч. для студ. юрид. вищ. нав. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський [та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 368 с.
16. *Теорія держави і права* : підручник. – Харків : ОДІССЕЙ, 2007. – 448 с.
17. *Теория государства и права*. Государственный экзамен / Ю. Н. Оборотов, Н. Н. Крестовская, А. Ф. Крижановский, Л. Г. Матвеева. – Издание седьмое. – Харьков : Одиссей, 2013. – 256 с.
18. *Уголовное право* Украины. Общая часть : учебник / [отв. ред. доктор юрид. наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Е. Л. Стрельцов. – Харьков : Одиссей, 2009. – 344 с.
19. *Уголовное право* России : Т. 1 : учебник для вузов : в 2 т. / А. Э. Жалинский, А. Н. Игнатов Т. А. Костарева [и др.] ; отв. ред. и рук. авт. коллектива А. И. Игнатов, Ю. А. Красиков. – М. : НОРМА-МНФРА, 1998. – 624 с.
20. *Уголовное право* России. Часть Общая : учебник / [под. ред. Л. Л. Кругликова]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клавер, 2005. – 592 с.

Стаття надійшла до редакції: 16.04.2015.

Рекомендовано кафедрою кримінального процесу та криміналістики

TOWARDS THE ISSUE ON THE SUBJECT OF CRIMINAL LAW

Streltsov E. L.

Abstract: Law acting as a regulator of public relations, facilitates its ordering, thus creating a legal order in the state. The character and content of the regulation is defined by the essence of social relations, their nature, classification, peculiarities and so on. The complex of such relations, regulated by law, are referred to as the subject of legal regulation. Due to the fact that law and public relations are interrelated, interdependent and affect each other, identification of the subject of legal regulation helps understand in more depth the concept and essence of the law and public relations governed by the law, etc. Taking this into consideration one is able to get aware of a number of important provisions concerning the content of legal regulation. Thus, the subject of legal regulation, firstly, fixes, formalizes the inner essence of law and, secondly, shows the direction, the character, “depth” and limits of the state impact on social relations via law.

In general terms, the subject of legal regulation is closely associated with the method of regulation, as to say, the way law influences social relations. At the same time establishing dominance in these “relationships” is debatable. The subject is seen as a material criterion and the method – as a legal criterion of regulation. In any case, in recent times scholarly research of the subject and method of legal regulation are increasingly being gained attention.

The paper argues that despite the fact that the subject of legal regulation for each branch of law is represented by a separated group of public relations, there should be criteria and features that are related to the general content and methodological attempts to distinguish a subject of legal regulation. Separate attention is drawn to both traditional and questionable provisions as to the identification and definition of the subject of criminal law.

Keywords: social relations, subject of legal regulation, method of legal regulation, legal relations.

К ВОПРОСУ О ПРЕДМЕРЕ УГОЛОВНОГО ПРАВА

Стрельцов Е. А.

Резюме: В статье исследуются сложные проблемы определения предмета правового регулирования в разных отраслях права, в том числе и в уголовном праве.

Ключевые слова: общественные отношения, предмет правового регулирования, метод правового регулирования, правоотношения.